

A PhD-disszertáció tézisei

VINCZE GABRIELLA

**A magyar mozdulatművészet története
és néhány motívumának
nemzetközi párhuzama**

**Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola**

Témavezető: Dr. Beke László, CSc

Budapest • 2015

VINCZE GABRIELLA

**A magyar mozdulatművészet története
és néhány motívumának
nemzetközi párhuzama**

A PhD-disszertáció tézisei

**Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola**

Témavezető: Dr. Beke László, CSc

A doktori iskola vezetője: Dr. Kelényi György, DSc

A bizottság tagjai:

Dr. Kelényi György, DSc (elnök)

Dr. Rényi András, PhD (bíráló)

Dr. Fügedi János, PhD (bíráló)

Dr. Szőke Annamária, PhD (titkár)

Dr. Keserü Katalin, PhD (tag)

Dr. Eörsi Anna, PhD (tag)

Dr. Ágoston Julianna, PhD (tag)

Budapest • 2015

A kutatás célja és tárgya

A mozdulatművészet (szabad tánc) a 20. század első felének „reformtánc-mozgalma”, amelynek hazája a német terület volt. A „reformtánc-mozgalom” alatt azt értjük, hogy a mozdulatművészetet a XIX. század végén ugyanazok a társadalmi és művészeti problémák hívták életre, amelyek a képzőművészetben az izmusokat eredményezték: tehát egyszerre volt életreform-mozgalom és egy olyan művészeti forma, amely céljával a tánc megreformálását tűzte ki. A lényegét vesztett balett helyett egy őszinte és kifejező táncművészetet akart teremteni, amely szervesen az élet részét alkotja, és amelyben az elveszett természet, természetes, test és lélek egysége ismét érvényesül. Új vagy újból felfedezett mozdulatokat, mozgássorokat és színpadi formákat keresett. E „kifejező tánc” a szecesszió jegyében született, majd az izmusok közül az expresszionizmus hatása alá került. 1925 körül, az expresszionizmus hanyatlásával párhuzamosan, a mozdulatművészet is válságba került, külföldi alkotói, Mary Wigman, Rudolf Laban és Kurt Jooss, egyszerre fogalmazták meg, hogy az expresszív tánc már önmagában nem elég, azt új alapokra kell helyezni.

Magyarországon, e válságra adott válasz lehetett a tánc „újkatolicista” felhasználása (Dienes-iskola), az „új népiesség” (Szentpál-iskola) vagy a szürrealista tánc (Madzsar-Palaszovszky együttes). Kurt Joosshoz hasonlóan, Magyarországon is többen, Szentpál Olga és Berczik Sára, egymástól függetlenül arra döbbsentek rá, hogy szükség van a mozdulatművészetben egy szisztematikus képzésre: A tánc a lényeg kifejezését szolgálja. Amennyiben pedig a lényeg, az emberi érzések megragadását tekintjük a fő célnak, a balett és a mozdulatművészet már nem riválisok, hanem csupán az előadás során alkalmazott egy-egy eszköz, technika. Az 1930-as években a magyar mozdulatművészet már nem tekintette riválisának a balettet. A nagy iskolák képzésében helyet kapott a balett, ám azt a „kifejező tánc” és a „lényeg megragadásának” egy eszközének tekintették.

A magyar mozdulatművészetet, amely elsősorban a haladó szellemiségű polgárság műfaja volt, a második világháborús események, majd az új hatalmi rendszer ellehetetlenítette. Így elsősorban még ma is alapkutatásokra van szükség. A disszertáció főként az öt nagy mozdulatművészeti iskola (Dienes, Madzsar, Szentpál, Kállay és Berczik) művészetét vizsgálja. Egy hosszú távú kutatás jelenlegi állapotát tükrözi. Célunk egyelőre, mivel még meglehetősen sok megválaszolatlan kérdés és feltáratlan terület van, a műfaj történetének a felvázolásán túl a kisebb iskolák beazonosítása, és a nagy összefüggések,

tánc történeti jelenségek, és az egyes táncművek nemzetközi párhuzamainak első körben történő megfogalmazása. A nagy monografikus vizsgálatok, a több tucat feltáratlan mű, a több évtizedes elhallgatás és történelemhamisítás miatt (amit az akkor fennálló rendszerhez igazodva például Palasovszkyék elkövettek) jelen pillanatban félrevezető és hiányos eredményekhez vezetnének. A magyar mozdulatművészet, úgy gondoljuk, a képző-, fotó-, és építésztörténeti kutatások részét képezi. Egyrészt, mivel a korszakban a művészeti ágak közötti határok elmosódtak: külföldön például Rudolf Laban vagy Alexander Sakharoff képzőművész is volt.

A magyar mozdulatművészetben a Dienes-iskola kezdetekor, szinte az összes tanítvány kötődött az iparművészethez és nagyon sokan, itthon vagy külföldön (Münchenben) festészeti tanulmányokat folytattak. Ez az átjárhatóság figyelhető meg a többi iskolában is: Kálmán Kata vagy Sugár Kata később fotóművész lett, Rabinovszky Máriusz és Hevesy Iván pedig egyszerre volt művészettörténész és tánc történész. Másrészt, a mozdulatművészet, alapvetően és lényegében más társadalmi bázisra épült, mint a balett: a művészek, tudósok és értelmiség műfaja volt. Így, mivel ezen alapvetően nők körében divatos műfaj művelőinek testvérei, férjei, szülei építészek, képzőművészek voltak (gondolhatunk itt például arra, hogy Korb Flóra apja Korb Flóris, nővére Korb Erzsébet; Bierbauer Clarisse bátyja Borbíró Virgil; Engel Kató férje Wild Pál; Preisich Irén bátyja Preisich Gábor; Berény Vera apja Berény Róbert stb. volt) a mozdulatművészetben keresztül, építésztörténeti vagy festészettörténeti adalékokat nyerhetünk. Harmadrészt, mivel a mozdulatművészet a tánc megújítását tűzte ki célul, díszlet- vagy kosztümtervezőként, grafikusként, fotóművészként a 20. század első felének legjelentősebb művészei: Bortnyik Sándor (Szentpál- és Madzsar-iskola), Scheiber Hugó (Madszar-iskola), Berény Róbert (Kármán-iskola), Kövesházi Kalmár Elza (Madszar-iskola), André Kertész (Szentpál-iskola) stb. működtek közre az előadások színrevitelénél. Így úgy gondoljuk, hosszú távon, az ő pályájukhoz is számos adalékot nyújthatunk, hiszen jelenleg Bortnyik vagy Berény ez irányú tevékenysége gyakorlatilag feltáratlan. Negyedrészt, a tánc, különösen a kórusmozgások, felfoghatók ornamentumként, amely párhuzamot Magyarországon több a mozdulatművészethez közeli művész: Jaschik Álmos (a Szentpál-iskola kosztümtervezője), és Balázs Béla (Bierbauer Clarisse barátja) is hangsúlyozott. „Az ornamentum vonalait mozdulatok nyomainak látom és ódon épületek oszlopai, ívrendszerei, rózsái előtt gyakran álltam úgy, mintha rég halott lelkek titkos táncának köbetaposott nyomát látnám” – írja Balázs Béla a *Művészetfilozófiai töredékek*ben.

A kutatás módszerei

A magyar mozdulatművészet témakörében eddig többnyire összefoglalások születtek. Egyrészt tehát mélyfűrészekre van szükség: a „nagy” iskolaalapítók életművének monografikus feldolgozását és műveiknek rekonstruálását kell elvégezni. Ugyanakkor a kisebb iskolák (Bierbauer Clarisse, Riedl Margit, Kármán Erzsébet, Popper Ágnes, Ékes Klára stb.) tevékenységét is fel kell tárni. Csak ezután, illetve ezzel párhuzamosan történhet meg a közreműködő képzőművészek oeuvre-jének kiegészítése. Jelenleg, a kutatás állapotában vagyunk, már nagyon sokat tudunk az egyes iskolákról, amelyek nagy része, a területi határok és a koncepció miatt nem fértek bele a dolgozatba. A disszertáció összetett szempontrendszer szerint vizsgálja a műfajt: egyrészt a jelenséget a korabeli magyar társadalom részének tekinti, másrészt nemzetközi tendenciákba helyezi bele azt. Összehasonlító tánc történetnek is nevezhetnénk, amelynek célja, hogy ne elszigetelt jelenségként, hanem egy tánc történeti folyamat részeként lássuk az egyes műveket. Még tágabban pedig olyan művészeti megnyilvánulásként, amely nagyjából képzőművészeti társmegfelelőjükkal párhuzamosan, talán némi időbeli késéssel, alakult ki. A disszertációhoz a hazai archívumok fotóanyagán, táncleírásain túl mintegy tucatnyi hazai és külföldi magánszemély tulajdonában lévő dokumentumot, és élő vagy már elhunyt mozdulatművésszel készített saját riportot használtunk fel. A tánc időbeli és térbeli műfaj, amelyről a fényképek alapján nem alkothatunk véleményt. Így, amikor szükségesnek láttuk, vagy elegendő információ állt a rendelkezésünkre, a korabeli leírások, táncleírások és fényképek segítségével rekonstruáltuk vagy röviden leírtuk azokat. Több helyen filmrészletekkel szemléltettük a hazai vagy külföldi mozdulatművészetet. A magyar mozdulatművészeti felvételeket évek óta gyűjtjük: így hogy a mozdulatművészetről alkotott képünk valós megfigyeléseken alapuljon, magánszemélyek és a MaNDA tulajdonában lévő eddig összegyűjtött filmeket is közzétettük. A külföldi párhuzamokat a korabeli és a kortárs nemzetközi tanulmányok illetve monográfiák alapján állítottuk össze. Ugyanakkor támaszkodtunk, a korábbi magyar mozdulatművészetrel foglalkozó kutatók kiadott és gépiratban fennmaradt riportjaira és tanulmányaira is.

Az értekezés főbb megállapításai, eredményei, felépítése

A magyar mozdulatművészet történetével első körben maguk a mozdulatművészek foglalkoztak. A korszakban szinte minden nagyobb mozdulatművész megfogalmazta hitvallását, illetve egy bizonyos témához való hozzáállását. Elsősorban Rabinovszky Máriusz és Dienes Valéria tollából, tudományos jellegű összefoglalások, tanulmányok is születtek. A mozdulatművészet betiltását követően, az 1970-es évektől, először volt mozdulatművészek publikáltak a műfajról: Palasovszky Ödön a visszaemlékezéseit adta ki, Merényi Zsuzsa pedig megjelentette Szentpál Olga monografikus feldolgozását. A magyar mozdulatművészet forrásait publikálta, rendszerezését végezte el Lenkei Júlia. Lenkeivel párhuzamosan, Fuchs Lívia is számos dokumentumot közölt és közöl. Disszertációnk írásának kezdetekor két feltevésből indultunk ki. Az egyik, hogy a magyar mozdulatművészeti iskolákat, még ha később iskolatörténeti monografikus művek is születnek, csak együtt érdemes vizsgálni. A másik pedig, hogy a darabok önmagukban ma már igen keveset mondanak, ezért kronologikus történetírás helyett vagy mellett érdemes tematikai vagy stílári jelenségeket vizsgálni. A disszertáció ennek megfelelően, a mozdulatművészet tudománytörténetének és az öt „nagy” iskola periódusainak felvázolása után a magyar mozdulatművészet néhány jelenségét (klasszicizáló koreográfiák, gótikus reminiscenciák, keresztény koreográfiák stb.), a külföldi párhuzamokkal együtt mutatja be. Nem törekedtünk az összes téma bemutatására, például a természeti képek, amelyeket a Szentpál iskola előszeretettel vitt színre, kimaradtak a dolgozatból. Olyan motívumokat, stílári jelenségeket kezdtünk vizsgálni, amelyek a korabeli képzőművészetre is jellemzőek. Felosztásunk Lenkei Júlia *A mozdulatművészet Magyarországon. Vázlatos történet* című füzetével csak részben egyező, hiszen Lenkei nem csak tematikai, motívumbeli csoportosításra törekedett, könyvében tánc típusok (szóló, kórus), politikai viszonylatok stb. is szerepelnek, a motívumok, stílári jelenségek kevesebb helyet kapnak benne. A disszertáció a magyar mozdulatművészet, elsősorban külföldi, továbbélésével zárul. A Berczik-féle esztétikus torna több évtizedes magyarországi tevékenységét csak felvázoljuk.

E felépítés azt eredményezte, hogy az egyes koreográfiák társadalmi jelenségként nyilvánulnak meg, amelyek többnyire külföldön is megfigyelhetők. Minden egyes jelenség bizonyos időhatárok közé szorítható, amelynek megvan a képzőművészeti párhuzama is. A magyar mozdulatművészet rövid története során a szecesszió, a futurizmus, az

expresszionizmus, a szürrealizmus és a népies törekvések egyaránt megfigyelhetők. A magyar mozdulatművészet külföldi részvételének vizsgálata arra mutatott rá, hogy már az 1910-es évektől igen nagyszámú nemzetközi fellépéssel számolhatunk, mindennaposak a Németországban végzett kurzusok, tehát a magyar mozdulatművészekre hathattak a külföldi technikák, előadások, illetve ők is hathattak a francia, német, cseh vagy osztrák iskolákra. A „kis iskolák” vagy az egyes életművek elemzése pedig arra világít rá, hogy a csak „nagy iskolák” kutatása hamis képet ad, például Popper Ágnesék több német egyesületnek is tagjai voltak. A mozdulatművészet az egész országot is behálózta, minden nagyobb városban (Győrben, Pécsen, Szolnokon stb.) működtek iskolák és a budapestiek lejártak vidékre. Csak e nagy egészből fedezhettük fel Kármán Erzsébet iskolájának Berény Róbert-, vagy Lisa Czobel Isolda Czobel (Daig)-féle kosztümterveit és vizsgálhatjuk meg tudományos alapon, az egyes festmények és szobrok táncmozdulatainak előképeit.

Köszönetnyilvánítás

A jelenlegi kutatás nem jöhetett volna létre a különféle tudományágak szakértőinek: Szabó Júliának, Vezér Erzsébetnek, Dienes Gedeonnak, Kővágó Saroltának, Merényi Zsuzsának, Fuchs Líviának és Lenkei Júliának az alapfeltárásai, összefoglalásai, hagyatékgyűjtései és riportkészítései nélkül. Ezen túlmenően, szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Beke Lászlónak, a sokoldalú és mindenre kiterjedő sokéves együttműködésért. Ugyancsak az MTA Táncstudományi Munkabizottságnak a mozdulatművészeti kutatásaink támogatásáért. Köszönettel adózom az élő mozdulatművészeknek (E. Kovács Évának, Preisich Irénnek, Brandeisz Elzának) és a mozdulatművészek leszármazottainak is, hogy megosztották velem a tudásukat, és a rendelkezésemre bocsájtották a tulajdonukban lévő dokumentumokat.

Publikációk és kiállítások a mozdulatművészet témakörében

Kiállítások

- 2012. június 28 – 2012. szeptember 9. „Mozdulat.” A magyar mozdulatművészet története és kapcsolatai 1902 és 1950 között, Iparművészeti Múzeum, kurátor.
- 2013. november 7 – december 14. Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950), Párizs, Párizsi Magyar Intézet, kurátor.

Könyv- és folyóirat-szerkesztés

- *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)* című kiállítási katalógus szerkesztése. (FALUDY Judittal együtt)
- *Az Ars Hungarica* 2014/1-es mozdulatművészeti számának a szerkesztése. (BEKE Lászlóval és PÁLL Evelinnel együtt)
- *Mozdulat, magyar mozdulatművészet a korabeli társadalom és művészet tükrében.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2013. (BEKE Lászlóval és NÉMETH Andrással együtt)
- *Az Enigma* folyóirat 2013/4-es számának szerkesztése. (MARKÓJA Csillával és BARDOLY Istvánnal együtt)

Publikációk

2014

- VINCZE Gabriella: Egy kevésbé ismert Czóbel: Lisa Czobel (1906–1992) a magyar származású, német táncművésznő. *Táncstudományi Tanulmányok*, 2014. 20.000 karakter (megjelenés alatt)
- VINCZE Gabriella: A Madzsar-iskola berlini kapcsolatai. Adalékok Kepes Éva pályájához. In. Szerk. NÉMETH András és PIRKA Veronika: *Továbbélő utópiák I–II.* Budapest, Gondolat Kiadó, 2014. 56.000 karakter (megjelenés alatt)
- VINCZE Gabriella: André Kertész (1894–1985) és a magyar mozdulatművészet – a magyar életreform-mozgalmaktól a Szentpál-iskoláig. *Artmagazin*, 2014/5. 26–33.
- VINCZE Gabriella: Korb Flóra. *Artmagazin*, 2014/1. 50–55.
- VINCZE Gabriella: Klasszicizáló tendenciák és gótikus reminiscenciák a magyar mozdulatművészetben. Koreográfiák, elméletek és azok helye a korszak táncművészetében. *Ars Hungarica*, 2014/1. 19–43.
- VINCZE Gabriella: Stricker (Zeisel) Éva (1906–2011). Az ipari formatervező, a képzőművész és a mozdulatművész. *Ars Hungarica*, 2014/1. 111–118.

- VINCZE Gabriella: Észrevételek a Centre Pompidou Danser sa vie, Art et danse de 1900 à nos jours című kiállítása kapcsán. *Ars Hungarica*, 2014/1. 89–92.
- VINCZE Gabriella: «Tout mouvement photographie l’homme interne d’un certain point de vue» École d’Alice Madzsar (née Alice Jászi, 1877–1935) kinésithérapeute et artiste du mouvement. In. Eds. Gabriella VINCZE, Judit FALUDY: *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)*. Budapest, Pannónia Nyomda, 2014. 104–116.
- VINCZE Gabriella: Avoir du style= art. École de Sára Berczik (née Sára Perczel 1906–99). In. Eds. Gabriella VINCZE, Judit FALUDY: *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)*. Budapest, Pannónia Nyomda, 2014. 194–200.
- VINCZE Gabriella: « La danse commence là où le mouvement de la vie réelle se termine » Olga Szentpál (née Olga Stricker, 1895–1968). In. Eds. Gabriella VINCZE, Judit FALUDY: *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)*. Budapest, Pannónia Nyomda, 2014. 130–136.
- VINCZE Gabriella: «Sur le chemin de la santé et de la beauté». L’école de l’art du mouvement de Lili Kállay (née Lili Klein, 1900–1996). In. Eds. Gabriella VINCZE, Judit FALUDY: *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)*. Budapest, Pannónia Nyomda, 2014. 170–176.
- VINCZE Gabriella: «La danse est la parole du corps humain», L’école de Valéria Dienes (née Valéria Geiger, 1879–1978) artiste de mouvement et philosophe de danse. In. Eds. Gabriella VINCZE, Judit FALUDY: *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)*. Budapest, Pannónia Nyomda, 2014. 80–84.
- VINCZE Gabriella: Les périodes de l’art du mouvement hongrois. In. Eds. Gabriella VINCZE, Judit FALUDY: *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)*. Budapest, Pannónia Nyomda, 2014. 76–79.
- VINCZE Gabriella: Les antécédents de l’art du mouvement hongrois. In. Eds. Gabriella VINCZE, Judit FALUDY: *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)*. Budapest, Pannónia Nyomda, 2014. 8–21.
- VINCZE Gabriella: Additions à l’époque parisienne des artistes du mouvement hongrois. In. Eds. Gabriella VINCZE, Judit FALUDY: *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)*. Budapest, Pannónia Nyomda, 2014. 22–39.

- VINCZE Gabriella: Les œuvres de Bartók dans le ballet hongrois 1919–1949. Sur quelques premières. In. Eds. Gabriella VINCZE, Judit FALUDY: *Mouvement, rythme, danse. Les débuts de la danse moderne en Hongrie (1902–1950)*. Budapest, Pannónia Nyomda, 2014. 54–67.

2013

- VINCZE Gabriella: Kelet a magyar mozdulatművészetben. In. Szerk.: BEKE László, NÉMETH András és VINCZE Gabriella: *Mozdulat, magyar mozdulatművészet a korabeli társadalom és művészet tükrében*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2013. 123–141.
- VINCZE Gabriella: A Lényegretörő színház felé vezető út. Megjegyzések a Madzsar Alice-féle mozdulatművészeti iskola oktatási rendszerében és táncművészetében bekövetkezett változásokhoz. In. Szerk. BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor: *Kultúra-érték- változás a táncművészetben, táncpedagógiában és a tánckutatásban*. III. Nemzetközi Tánc tudományi Konferencia tanulmánykötete. Budapest, Magyar Táncművészeti Főiskola, 2013. 228–237.
- VINCZE Gabriella és SZIKRA Renáta: Mozdulat-művészet. *Artmagazin*, 11. évf., 2013/1. 28–33.
- VINCZE Gabriella: Rodin-adaptációk az 1950 utáni táncművészetben. In. Szerk. SZÉKELY Miklós és GAYLHOFFER-KOVÁCS Gábor: *ALS ICH CAN, Tanulmányok Urbach Zsuzsa 80. születésnapjára*. Budapest, Centrart, 2013. 154–165.
- VINCZE Gabriella: Adalékok a magyar mozdulatművészek párizsi korszakához. *Enigma*, 2013/4 (76.). 19–31.
- VINCZE Gabriella: A magyar mozdulatművészet előzményei. *Enigma*, 2013/4 (76.). 8–18.
- VINCZE Gabriella: Bartók a magyar balett színpadon (1917–1949). Néhány premierről. *Enigma*, 2013/4 (76.). 44–48.
- VINCZE Gabriella: „A tánc az embertest beszéde”. Dienes Valéria mozdulatművész és táncfilozófus iskolája. *Enigma*, 2013/4 (76.). 62–66.
- VINCZE Gabriella: „A stílus–stílusosság=művészet?”. Berczik Sára mozgásművészeti iskolája. *Enigma*, 2013/4 (76.). 104–112.
- VINCZE Gabriella: A magyar mozdulatművészet korszakai. *Enigma*, 2013/4 (76.). 55–61.
- VINCZE Gabriella: „Az egészség és szépség útján”, Kállay Lili mozgásművészeti iskolája. *Enigma*, 2013/4 (76.). 99–103.

- VINCZE Gabriella: „Ott kezdődik a tánc, ahol a reális élet mozgása véget ér”, Szentpál Olga mozdulatművész iskolája. *Enigma*, 2013/4 (76.). 92–98.
- VINCZE Gabriella: „Minden mozgás valamilyen szempontból lefotografálja a belső embert”, Madzsar Alice gyógytornász és mozdulatművész iskolája. *Enigma*, 2013/4 (76.). 67–79.

2012

- VINCZE Gabriella és FENYVES Márk: Modern tánc a modern balettben, Eck Imre Az iszonyat balladája című koreográfiájának mozdulatművészeti párhuzamai. *Jelenkor*, 2012/6.
- VINCZE Gabriella és FENYVES Márk: Modern tánc a modern balettben, Eck Imre Az iszonyat balladája című koreográfiájának mozdulatművészeti párhuzamai, 1961 (Pécsi Balett). In. Szerk. BALASSA Zsófia, P. MÜLLER Péter, ROSNER Krisztina: *A magyar színháztudomány kortárs irányai*. Pécs, PTE Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék, Kronosz Kiadó, 2012. 95–101.
- VINCZE Gabriella: Harc a széthullás ellen. Az Orkeszikai Intézet 1944-es zárkörű háziversenyeiről. *Táncstudományi Közlemények*, 2012. IV/2.
- VINCZE Gabriella: Képzőművészet a mozgás sugarában, Madzsar Alice és a képzőművészetek. In. Szerk. ZALETNYIK Zita és REPISZKY Tamás: *A gyógyító mozgás művésze, Madzsar Alice emlékének*. Budapest, Semmelweis Kiadó, 2012. 185–196.

2011

- VINCZE Gabriella: Madzsar Alice: Bilincsek, 1930 (rekonstrukció). In. Szerk. JÁKFALVI Magdolna: *A 20. századi magyar színházi kánon alakulása*. Budapest, Balassi Kiadó, Színház és Filmművészeti Egyetem, 2011. 57–66.
- VINCZE Gabriella: Megjegyzések, észrevételek, hipotézisek az MTA Művészet-történeti Kutatóintézet mozdulatművészeti anyagai kapcsán. In. Szerk. BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor és FELFÖLDI László: *Tradíció és megújulás kérdései a mai táncvilágban*. Budapest, Nemzeti Táncszínház, 2011. 47–56 (angol nyelvű rezümével).

